

Dues sepultures possiblement alt-medievals al Vilar (Sant Pere de Ribes)

BENJAMÍ COSTA
JAUME GABALDÀ
JOSEP MIRET
MAGÍ MIRET
XAVIER MIRET
EDUARD RIU

Sant Pere de Ribes

1.- SITUACIÓ

A 2,5 kms. del nucli urbà de Ribes (Garraf) en direcció Est es troben uns camps, pertanyents a la finca de Can Mercer de la Penya, que reben el nom del Vilar; en aquestes terres situades a llevant de la masia, entre una elevació de roca calcària i la riera de Jafra, és on hi ha el jaciment que estudiem (fig. 1). La seva localització geogràfica pot determinar-se al full núm. 447, Vilanova i la Geltrú, del mapa a escala 1/50.000 de l' "Instituto Geográfico y Catastral", a una longitud de 5° 29' 25", a una latitud de 41° 16' 15" i a uns 95 m. d'altitud sobre el nivell del

mar. Fins a l'any 1978 aquest terreny formava bancals on s'hi conreava la vinya, però des del gener d'enguany tota la configuració de la zona ha estat modificada per les obres d'una urbanització il·legal.

2.— TROBALLES ARQUEOLÒGIQUES

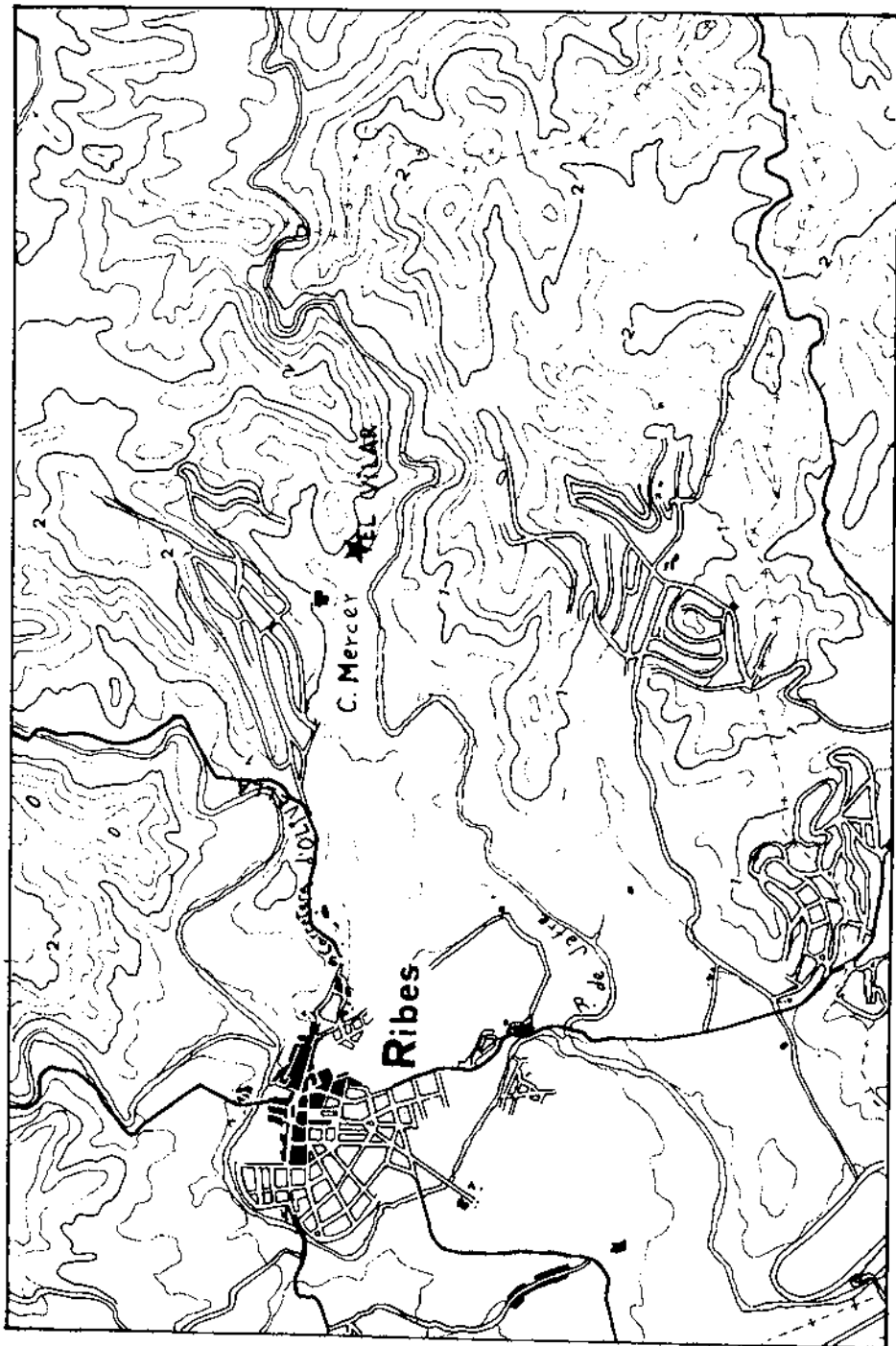
Sembla ésser que la primera notícia de la possible existència d'un jaciment arqueològic al Vilar va produir-se vers l'any 1900, quan degut a les replantacions de ceps que es feren després de la fil·loxera i al remoure en profunditat la terra van aparèixer un cert nombre de restes òssies.

En una fitxa arqueològica, conservada a l'Arxiu Municipal de Ribes, feta per Ramon Miret i Massó l'any 1950, consta que "hay referencias de haber existido... sepulcros con restos humanos, formados con tejas planas".

Posteriorment, l'any 1956, al llaurar en Josep Jaques i Albareda la feixa més propera a la zona boscosa, observà que en un punt situat aproximadament al centre del camp l'arada topava amb unes lloses, restes d'una possible tomba. Conegut el fet, el 6 d'abril del mateix any en Josep Jaques i Albareda i n'Antoni Jaques i Montaner excavaren aquestes restes. Pel nostre estudi hem anomenat aquesta sepultura com a *tomba núm. 1*.

Al gener del 1978 en les obres de l'esmentada urbanització il·legal es realitzà un tall amb una màquina excavadora per obrir un camí en la mateixa feixa on va aparèixer la *tomba núm. 1*, destruint part del marge que separava pel Nord els camps del bosc de pins. En l'esllavissada produïda tres de nosaltres remarcàrem la presència d'una llosa de bon tamany i al seu costat els fragments d'un crani humà, prova evident de l'existència d'una altra sepultura, que anomenarem aquí *tomba núm. 2*.

Davant de l'imminent perill de destrucció d'aquest enterrament, decidírem realitzar una ràpida excavació de salvament de les restes, treball que realitzàrem els dies 17-19 i 26 de febrer del 1978. Fem constar aquí el nostre agraïment a na Núria Rafel del Departament d'Arqueologia de la Universitat de Barcelona que

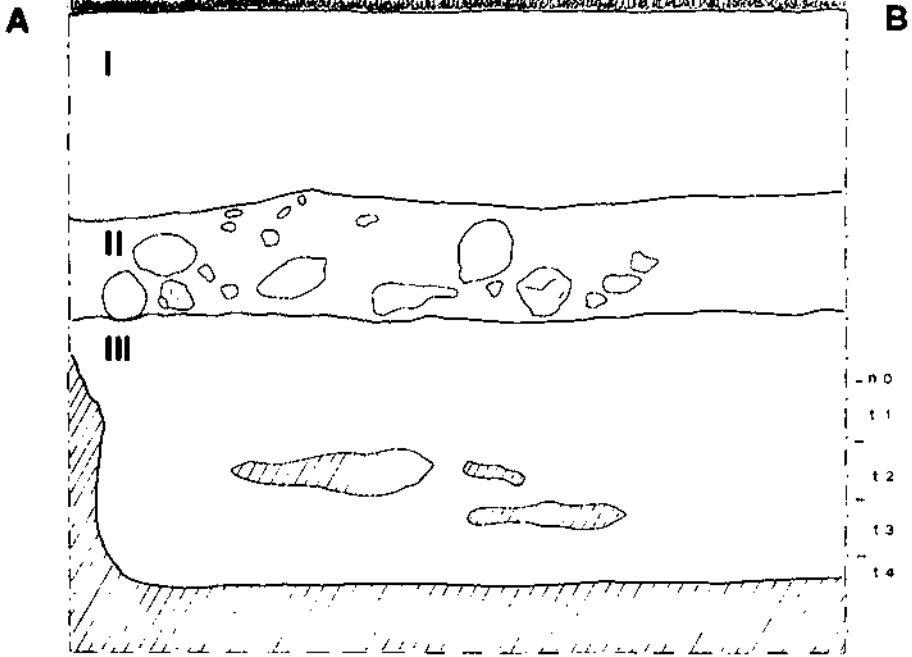

fig. n.º 2

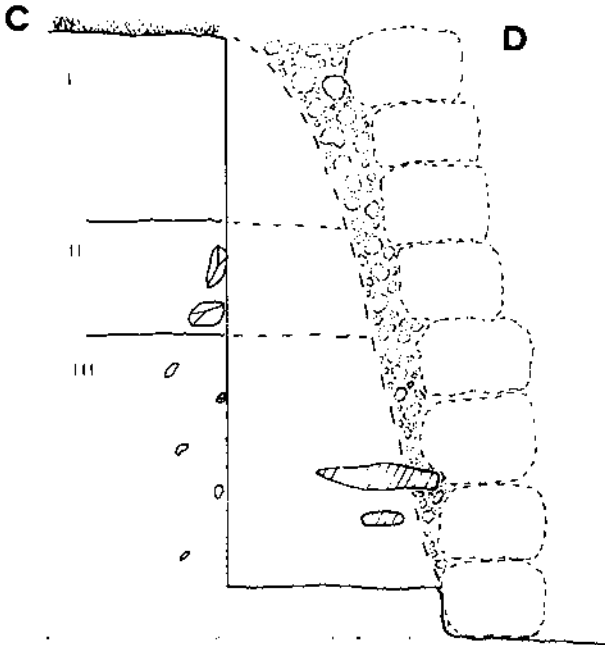

fig. n.º 3

ens orientà en les tasques d'excavació.

Donat el fet de la destrucció de la *tomba núm. 1*, no podem determinar la situació exacta d'una tomba respecte a l'altra, no obstant i segons les dades de què disposem, poden afirmar que els dos enterraments estaven molt pròxims.

Les diverses prospeccions que hem anat realitzant en aquest indret no han permès, de moment, localitzar més sepultures en la major part foren destruïdes, molt possiblement, en rebaixar el terreny per adaptar-lo a les necessitats del conreu, i les conservades han estat o seran desfetes per les obres de l'esmentada urbanització.

Pel voltant de la zona on es troben situats els enterraments hem pogut recollir altres restes arqueològiques, entre les que destaquem un fragment d'*opus testaceum*; tres fragments de tègula; cinc fragments de molins de pedra polimentada de tipus barquiforme; un petit esclat i un fragment de fulla de sílex; i diversos fragments de ceràmica feta a mà i molt rodada, d'argila grollera, alguns de superfície porosa i desgriador abundós i altres amb les dues cares allisades, entre aquests darrers cal indicar un fragment de vora amb una nansa d'anella.

3.— ESTUDI DE LES TOMBES

- Tomba núm. 1: La sepultura era una simple fossa de planta quasi rectangular orientada en sentit E-O; estava excavada a la terra amb dues pedres laterals i coberta per tres lloses no treballades que aparegueren a uns 40 cms. per sota del nivell del sòl.

La llargada total de la tomba era de 2,30 m. aproximadament (1).

Al seu interior i a una profunditat aproximada de 70 cms. respecte a la superfície van aparèixer les restes d'una individu amb la cara mirant a l'Est.

Segons l'estudi que dels ossos realitzà el Dr. Fusté, es tractava d'un individu d'uns 18 anys i d'una alçada aproximada de 1,71 m.

Segons l'article publicat per X. Virella sobre troballes arqueològiques del terme de Ribes, el masover va manifestar que a l'interior de la sepultura havia aparegut un "plat" (2), si bé els excavadors de la tomba ens han manifestat que aquesta notícia no era certa.

Tomba núm. 2: Aquesta sepultura estava situada a l'interior del marge que separava la feixa del començament de la zona boscosa.

Es probable que fos afectada mínimament per la constucció del marge que fou arrencat per la pala excavadora en obrir el camí, i que s'emportà també part de les extremitats inferiors del cadàver.

En l'excavació d'aquesta tomba i des del nivell actual del sòl va evidenciar-se la següent successió estratigràfica (figs. 2 i 3):

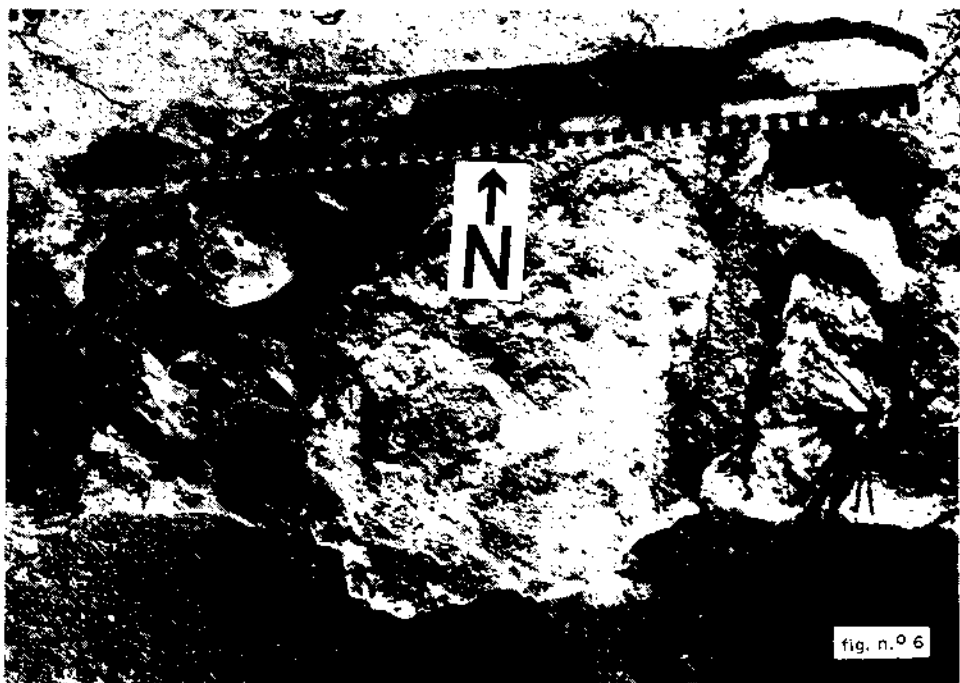
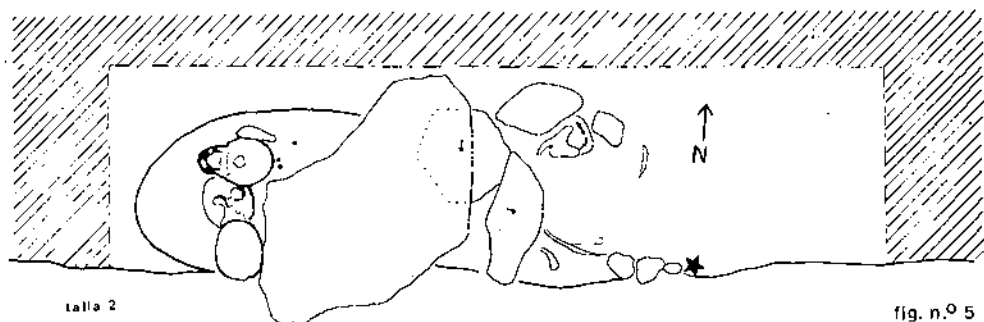
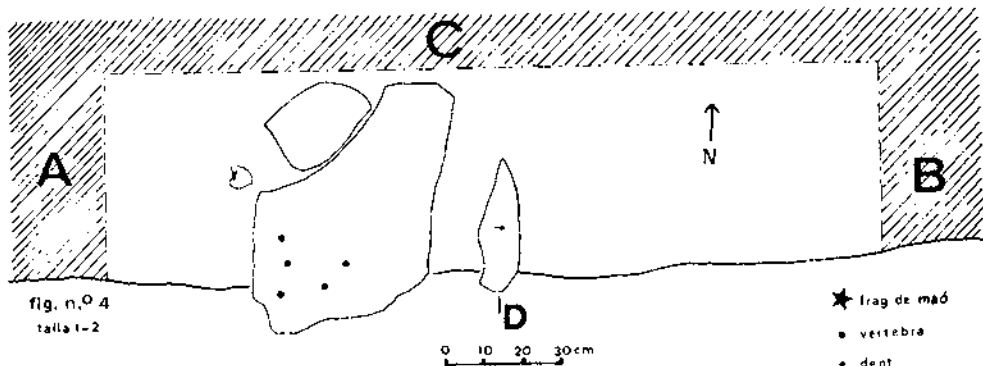
estrat I: argila amb abundant matèria orgànica.

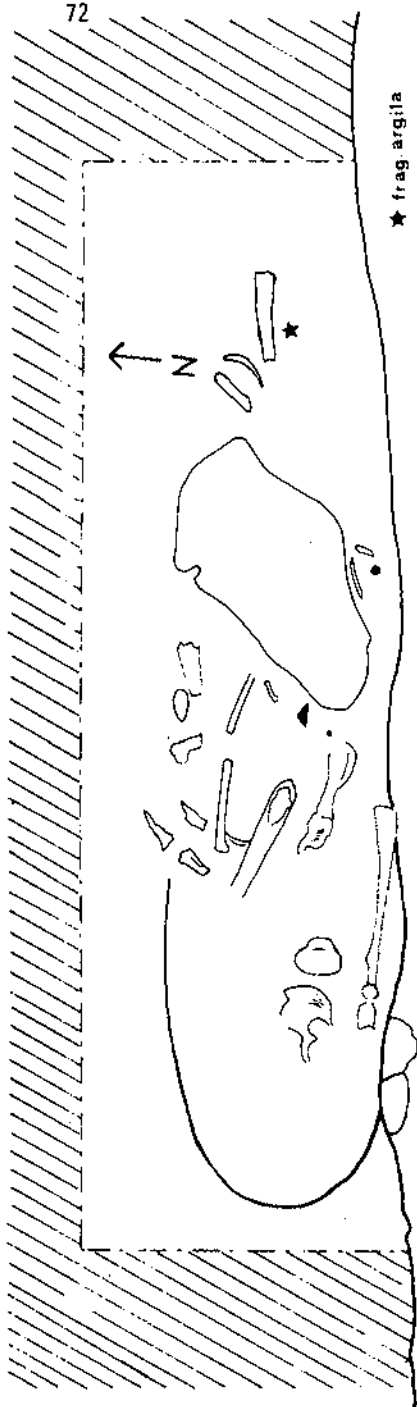
estrat II: argila amb acumulació de pedres petites

estrat III: loess concrecionat de coloració ocre i molt compacte.

L'enterrament consistia en una fossa excavada a la terra —estrat III (figs. 2 i 3)—, era bastant difícil delimitar els seus contorns a l'estar reomplerta amb la mateixa terra en què havia estat excavada, malgrat això podem afirmar que la capçalera tenia forma arrodonida, desconeixem el perfil de la part inferior per haver desaparegut. Les dimensions de la part conservada són: llargada màxima 1,8 m. i amplada màxima 0,45 m.

Per a l'excavació d'aquesta tomba, una vegada rebaixats els dos primers estrats que resultaren totalment estèrils, procedírem a situar un nivell 0 teòric a l'alçada del punt on va aparèixer el primer os, —a uns 18 cm. per sota del canvi d'estrat i

★ frag. argila

● vèrtebra

▲ frag. de mandibula

● dent

0 10 20 30 cm

fig. n.º 7

talla 3

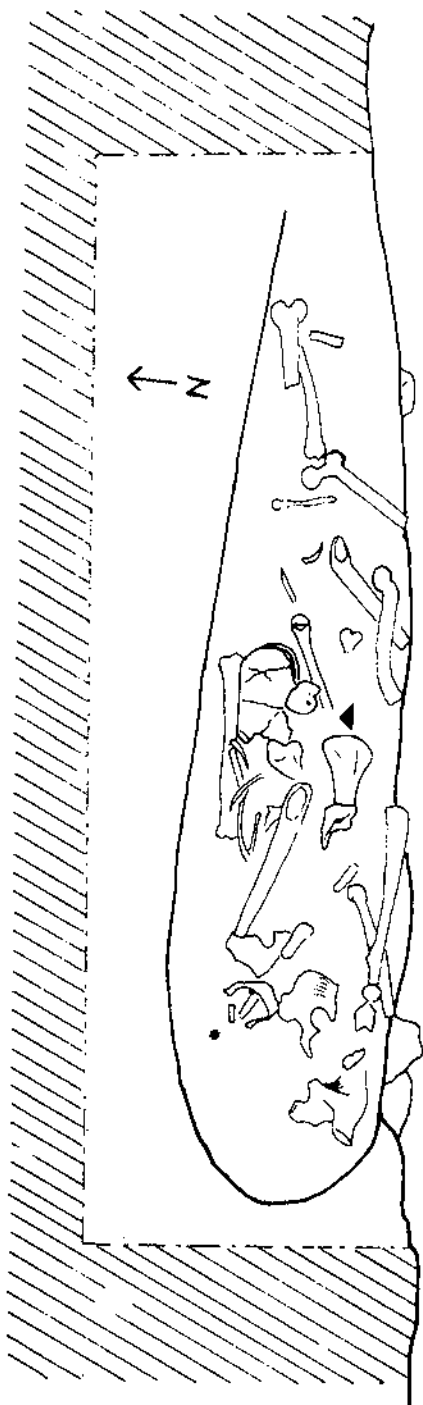

fig. n.º 8

talla 3-4

a 95 cm. del nivell inicial del sòl—. A partir d'aquest punt vàrem anar rebaixant la terra en talles de 15 cm. de potència.

A la talla —1—, (fig. 4), va aparèixer una gran llosa, sobre la que recollírem cinc vèrtebres humanes, començà a observar-se al seu costat un crani humà i dues pedres planes de menor tamany.

La talla —2—, (fig. 5 i 6), va permetre deixar al descobert les lloses que apareixien a la talla 1 junt amb d'altres de petit tamany, així com tres cranis a la capçalera i altres restes òssies al llarg de la superfície de la tomba, entre elles una mandíbula i un omòplat. Als peus de la tomba i junt a unes petites pedres recollírem un fragment de maó, possiblement del reompliment del marge.

A la talla —3—, (fig. 7), una vegada aixecades les lloses superiors, quedà al descobert una altra pedra plana que possiblement també corresponia a la coberta i moltes restes òssies barrejades (un fragment de pelvis, ossos llargs d'extremitats, un fragment de mandíbula, etc.) i un bocí amorf d'argila cuita.

Al final d'aquesta talla i al principi de la 4 recollírem més restes òssies (part d'una pelvis, una mandíbula, ossos d'extremitats, etc.), i es començava a observar un nou crani humà esclafat (fig. 8).

Un cop recollides les restes de la talla anterior, la talla —4—, (fig. 9 i 10), proporcionà l'esquelet d'un individu al que li mancava el crani i part de les extremitats inferiors, tenia la mà dreta recolzada sobre la pelvis i l'esquerra sobre l'abdomen, i al costat esquerre de la pelvis hi tenia dipositat el crani observat a la talla anterior, totalment esclafat per l'impacte d'una pedra probablement llençada al reomplir la tomba. Per damunt d'aquest cadàver encara s'hi trobaren alguns ossos que no li pertanyien. L'orientació era E-O. Cal assenyalar que cap dels cranis indicats pot atribuir-se amb seguretat a aquest individu (els tres corresponents a la talla —2— estaven un 20 cm. per sobre de les seves restes), hi ha la possibilitat

que el crani esclafat trobat al seu mateix nivell i per sota dels ossos del reompliment li correspongui; tot i que no podem afirmar res fins que no disposem dels resultats de l'estudi dels materials ossis que està realitzant el Dr. Daniel Turbon del Laboratori d'Antropologia de la Universitat de Barcelona.

Per les vores del marge properes a la *tomba núm. 2* i entre la terra remoguda per la màquina excavadora poguérem recollir diversos fragments d'ossos entre els que destaca un peroné, que podia pertànyer molt probablement a l'individu de la talla -4-, i un fragment de crani que difícilment podia correspondre a aquesta sepultura.

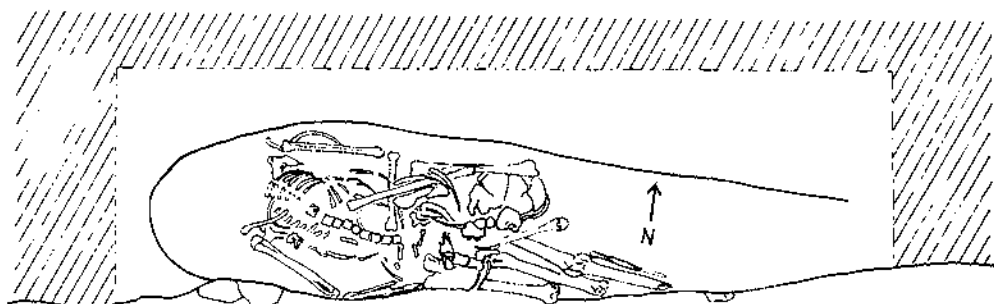
Tot i que la problemàtica que presenta aquesta tomba és considerable creiem que podem afirmar que originàriament es realitzà un primer enterrament que correspondria a l'individu de la talla -4-, i que en un moment posterior fou reaprofitada per a dipositar-hi restes pertanyents a d'altres individus. El marge de temps entre les dues fases d'enterrament no degué ser massa llarg, ja que per sobre mateix de l'esquelet de la talla inferior hi ha dipositades les restes corresponents al segon moment d'inhumació, sense cap mena de sedimentació entremig. En aquest segon moment els ossos foren dipositats d'una manera desordenada junt amb terra, a excepció dels tres cranis de la talla -2- que foren col·locats a la capçalera, un al costat de l'altre; les lloses de coberta també foren remogudes i dipositades novament sense massa ordre.

4.- CONCLUSIONS

4a.- ELS ENTERRAMENTS DEL VILAR

Les dues tombes conegudes del Vilar tenen unes característiques molt similars; ambdues estaven excavades a la mateixa terra seguint una planta no massa regular (la *tomba núm. 2* com hem indicat té la capçalera arrodonida) orientada E-O, coberta per diverses lloses no treballades, i conteniè un individu (l'existència d'un reaprofitament a la *tomba núm. 2* no és un fet estrany en les tombes alt-medievals) sense cap mena d'aixovar.

talla 4

0 10 20 30cm

fig. n.º 9

fig. n.º 10

Malgrat la dificultat de fixar amb certesa el tipus de les tombes, ja que la destrucció de la 1, el reaprofitament i posterior destrucció de part de la 2 i la inexistència d'altres vestigis ho dificulten, creiem que ens trobem davant d'uns enterraments que corresponen al període situat entre la baixa romanitat i l'alta edat mitjana, molt possiblement no posteriors al s. X. La diversitat tipològica desenvolupada durant aquest període tan ampli i la manca d'estudis seriosos al respecte impedeix el realitzar un intent de datació més aproximada.

Tipus similars als enterraments del Vilar se'n troben molt a prop de Ribes a la necròpolis de la Solana a Cubelles, on en un conjunt de 22 tombes excavades i orientades E-O junt a sepultures cavades a la terra n'apareixen de tègula i de cista (3). A Catalunya en coneixem de similars a la necròpolis baix romana de l'Hospital de Sant Pau de Barcelona (4) i a l'alt-medieval de Sant Nicolau d'Arrahona (Sabadell) (5) on apareixen acompanyades d'altres formes d'enterrament.

Cal suposar aquestes tombes integrades en una possible zona d'enterrament més àmplia, i en l'actualitat pràcticament destruïda, relacionada amb un suposat nucli habitat que podria existir en aquesta zona, hipòtesi basada en el topònim del *Vilar* que semblaria indicar l'existència d'una vil·la alt-medieval (6), però fins el moment els vestigis constructius localitzats com són els fragments de tègula —que perfectament poden ser alt-medievals (7)— i amb més dificultat el fragment de paviment d'*opus testaceum*, podien correspondre a altres sepultures i no a una edificació. Tot i això la possibilitat de l'existència d'un petit nucli de població al Vilar durant aquests segles cal que sigui tinguda en compte.

4b.— EL POBLAMENT DES DE LA BAIXA ROMANITAT A L'ALTA EDAT MITJANA A RIBES.

Del gran nombre de jaciments republicans i alt-imperials localitzats al terme municipal de Ribes, uns 12, sembla que per les troballes superficials (mai cap d'ells no ha estat excavat) seria difícil de veure-hi una continuïtat en època baix-romana, alguns

però estan situats molt pròxims a masies medievals —per ex. Can Giralt i La Carretera—; les restes arqueològiques d'aquest període són pràcticament inexistent.

Fins al s. X no tornem a tenir informació sobre el poblament de la zona, d'aquest segle coneixem tot just l'existència d'un castell —citats per primer cop el 990 en el document de concessió de franqueses, concedit pel bisbe de Barcelona Vives a Ribes, lloc habitat des de feia anys (8)—. El castell conserva d'aquest període una torre circular, obra segurament del s. X pel tipus d'arc ultrapassat que conserva a l'obertura de la porta, i amb aquests vestigis cal indicar la necròpolis propera a l'ermita de Sant Pau a Ribes, que segons les referències conegudes semblaria alt-medieval (9), així com la ja esmentada de la Solana a Cubelles.

Tot el que podríem dir sobre la composició i l'evolució del poblament durant aquests segles, així com l'establir referències al desenvolupament històric seria partir de generalitzacions de caràcter global aplicades mecànicament aquí, el que ens sembla superficial i acientífic. Per això esperem que amb un treball constant de recerca a aquesta zona puguin ser localitzats nous jaciments que permetin un coneixement més aprofundit d'aquest període, del que les tombes del Vilar en serien les primeres restes estudiades.

agost 1979

— NOTES

- 1.— Agraïm a Joan Bellmunt la tramesa d'aquesta informació.
- 2.— VIRELLA, X.: *Nous jaciments arqueològics en el terme de Ribes "Eco de Sitges"*, (6-I-1974),
- 3.— Informació inèdita. Agraïm també a J. Bellmunt aquestes dades.
- 4.— VARIS: *Carta arqueològica de España. Barcelona*. CSIC.— Madrid 1945.— pàg. 75, làm. II-III i fig. 10.
- 5.— MORRAL, EULÀLIA; LLOBET, CECÍLIA: *Sant Nicolau: resultats d'una prospecció. "Arrahona" (Sabadell)*, II núms, 4-5 (1977-1978), pàgs. 7-52.
- 6.— RIU, MANUEL: *Problemas arqueológicos de la transición al mundo medieval. Orientaciones metodológicas. "Problemas de la Prehistoria y de la Arqueología Catalana. II Symposium de Prehistoria Peninsular, 8-11 de octubre de 1962"*. Instituto de Arqueología.— Barcelona 1963.— pàg. 270.
- 7.— MARQUÈS CASANOVAS, J.: *Descubrimiento de un epitafio del año 1003 en el templo monasterial de San Esteban, de Bañolas* "Revista de Gerona" (Girona), XVIII núm. 59 (1972), pàgs. 23 - 27. Epitafi gravat en una tègula bipedal i datat el 1003.
- 8.— FONT RIUS, J.M.: *Cartas de población y franquicia de Cataluña* CSIC.— Barcelona 1969.— vol. 1 pàg. 19 núm. 10.
- 9.— MN. A. MALGÀ: *L'ermita de Sant Pau. Notes històriques "Montgròs"* (Ribes), III núm. 3 (1912).

